

extragugs

4.ročník | október | 2004 | 25 Sk

TU ODPOČÍVA
V KRISTU PÁNU
SLOVENSKÉ
ZDRAVOTNÍCTVO
† 23. 9. 2004

Hrobár Zajac

Zaplaví
Slovensko
pančovaný
med z Číny?

Minister degradoval zdravie na tovar

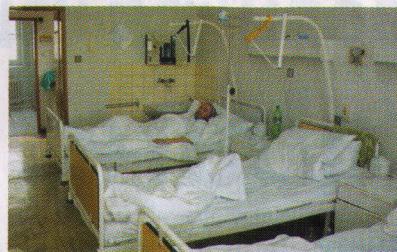
8 588001 793777

Koaličný kabaret	4
Vysoké privatizačné napätie	5
Dve Bugárove tváre	6
Zostaneme Slovákmí?	7
Zdravie ako tovar	9
Ked' doministruje	10
Prípad STV	11
Sto prezidentových dní	12
Anketa	13
Rozhovor s Dušanom Čaplovičom	14
Rómske otázniky	18
Máte slovo	19
Americkí priatelia Čečencov	20
Arogancia	23
Lexa porazil Pottera!	24
Esperanto Slovanov	26
Periskop	28
Med nad zlato	36
Škodia mobily?	37
Prečo psy štekajú	38
Opytník s Jožom Rázom	39
Znovuobjavené Bulharsko	40
Zdravie na našom stole	42
Krížovka	43
Relax	44

Mesačník Extra plus

Vydáva: Tatamedia, s.r.o.
E-mail: extraplus@euroweb.sk
Slovakia Online: www.siac.sk

Šéfredaktor: Pavel Kapusta
Zástupkyňa šéfredaktora: Lenka Eremiášová
Adresa redakcie: Mesačník Extra plus,
P. O. BOX 35, 820 08 Bratislava 28
Telefón: 02/58 23 42 36

Zdravie ako tovar

8

Minister Zajac ignoruje všetky európske tradície zdravotníctva

Manifest maďarstva

14

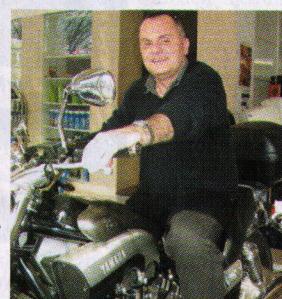
Dušan Čaplovič: SMK chce vytvoriť štát v štáte

Esperanto Slovanov

26

Kanadský Slovák Mark Hučko vytvoril jazyk pre 400 miliónov ľudí

Opytník

40

30 otázok pre Joža Ráža

Inzerciu prijíname na adrese redakcie.
Nevyžiadane rukopisy nevraciame.

Objednávky na predplatné vybavuje redakcia.

Rozsíraje: Mediaprint-Kapa Pressegrosso, a.s., a súkromný predajcovia. Tlač: Merkantil, s.r.o., J. Psotného, 911 05 Trenčín

Registračné číslo MK: 2360/2000

ISSN: 1336-0256

Fotomontáž na titulnej strane: redakcia

Res publica

Krycím názvom súčasných mocenských pomerov je parlamentná demokracia. Zaostrime svoj zrak z tohto hľadiska na inštitúciu stelesňujúcu samu podstatu aktuálneho spoločenského systému, teda na slovenský parlament.

Už letmý pohľad na zoznam poslancov Národnej rady Slovenskej republiky prezrádza, že zo 150 členov zákonodarného zboru je asi 15 všeobecne známych osôb a osobností, pričom ich medializácia má spravidla obskúrne dôvody, a preto aj ich popularita je primerane kontroverzná s relatívne vyrovnanou mierou zbožňovania či zatracovania. Zvyšných 135 poslancov sú v podstate neznámi a bezvýznamní ľudia. Od tejto frapantnej skutočnosti sa odvíja karikatúrna kvalita našej parlamentnej demokracie. Zoskupenie vyššie uvedených psycho-sociálnych typov rozhoduje o osude miliónov občanov Slovenskej republiky. Ak k predchádzajúcej politickej praxi pred rokom 1989 patrili stranici na všetkých zodpovedných miestach (rozumej členovia Komunistickej strany Československa), k dnešnej demokratickej praxi opäť patria stranici na všetkých zodpovedných miestach (rozumej členovia súčasných parlamentných politických strán). Nuž čo! Slovensko v 20. storočí prežilo rakúsko-maďarskú monarchiu (to bol napriek aktuálnej idylke propagande - totalitný systém ako remeň), vydržalo aj špecifické národnostné príchute a sociálno-ekonomicke atribúty demokracie počas prvej Československej republiky, znieslo ďalšie dva protichodné režimy prvej Slovenskej republiky a prosovietského povojnového Československa. Z tejto skúsenosti vyplýva nádej, že hádam prežijeme aj súčasnú karikátru parlamentnej demokracie.

Tak nám Pán Boh pomáha!

Pavol Janík

Najbližšie číslo
mesačníka
Extra plus vyde
2. novembra 2004.

Kanadský Slovák Mark Hučko vytvoril jazyk pre 400 miliónov ľudí

Esperanto Slovanov

Otázka celosvetového dorozumieievacieho jazyka pre väčšinu obyvateľstva našej planéty zostane ešte dlho nedoriešená, aj keď si svoje postavenie medzi svetovými jazykmi posilňuje angličtina. Napriek tomu, že angličtina je najrozšírenejším jazykom, nehovorí ňou najviac ľudí. Primát drží jeden z najstarších živých jazykov sveta čínština, ktorou sa dorozumieva viac ako 1,3 miliardy ľudí.

Dorozumievacia alternatíva

V minulosti bolo viacerom pokusov lingvistov vytvoriť umelý univerzálny svetový jazyk, ale ani jeden z týchto pokusov neuspel, neprekončil prah záujmových klubov. Problém najznámejšieho z nich, esperanta, spočíva v tom, že jeho slovník tvorí konglomerát navzájom nezrozumiteľných jazykov a napriek jednoduchosti gramatiky nemá prirodzenú základňu. Cesta k univerzálnemu jazyku ľudstva vedie cez angličtinu alebo iný jazyk? Alebo je to ešte väčšia chéméra ako vytváranie kontinentálnych superštátov?

Kanadský Slovák Mark Hučko sa roky zaobera problémom univerzálného jazyka. Riešenie vidí vo vytváraní jednotiacich jazykov, spoločných pre príbuzné jazykové skupiny. Napríklad Slovania by sa mohli celkom dobre dorozumievať spoločným jazykom, bez väčšej námahy vynaloženej na učenie. Išlo by o jazyk, ktorý by umožňoval bezproblémovú komunikáciu vo vedeckom, ale najmä obchodnom a ekonomickom styku. Mark Hučko vytvoril pre slovanský jazykový okruh takýto spoločný jazyk

Vedec a lingvista Mark Hučko sa narodil v roku 1947 v Bratislave. V roku 1968 emigroval do Kanady, kde študoval výpočtovú techniku, programovanie, biologiu a genetiku. Navštievoval univerzity v Toronte, Kingstone, Yarmouth a San Franciscu. Po skončení štúdia dvakrát precestoval celý svet, spoznával najrozšíreniejsie jazyky a kultúry, ako aj dôležitosť komunikácie medzi ľuďmi. V roku 1984 sa usadil vo Švajčiarsku. Je autorom populárnej publikácie Blitz English (Blesková angličtina) v nemeckej, francúzskej a slovenskej mutácii.

s jednoduchou gramatikou a slovnikom obsahujúcim 20-tisíc slov. Nazval ho jednoducho - Slovio. „Najväčším problémom pri dorozumievaní medzi slovanskými národmi je písomná forma komunikácie. Nielenže používame dve rôzne abecedy, ale každý národ

má vlastný variant latinky alebo cyriliky, čiže i keď sa dohovoríme ústnu formou, v modernom čase sa nemôžeme dorozumievať písomnou formou, pretože sa naše jazyky nedajú vzájomne ani písť, ani čítať na rozličných počítačoch. Akoby naschvál, Microsoft pre nás

Slovník jazyka Slovio

Zakladá sa na najväčšej európskej jazykovej skupine (slovanské jazyky) a obsahuje mnoho medzinárodných známych slov z latinčiny, angličtiny, francúzštiny, nemčiny, španielčiny atď. Pretože Slovio je založené predovšetkým na vzájomne zrozumiteľných slovanských jazykoch, hneď ako sa Slovio naučíte, môžete ním bez väčších problémov komunikovať s viac ako 400-miliónmi ľudí sveta v krajinách ako Rusko, Ukrajina, Poľsko, Slovensko, Česko, Bulharsko, Chorvátsky, Macedónsko, Bosna, Slovinsko, Kazachstan, Bielorusko, Mol-

davsko atď. Slovio je jazyk, ktorý sa vyvíja; ako každý iný potrebuje vylepšenia a neustále sa naň pracuje.

Abeceda a pravopis Slovio

Slovio má rovnakú abecedu, akú poznáme v angličtine, čiže kompatibilnú s každým počítačom na svete:

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
Z uvedených písmen (okrem cudzích slov) sa najčastejšie využívajú nasledovné písmená:

všetko ešte väčšmi skomplikoval - tak, že sa nemôžeme jednoducho dorozumievať písomnou formou a sme odkázaní na dorozumievanie sa v nám neprirodzených neslovanských jazykoch,“ hovorí Hučko, čo ho inšpirovalo vytvoriť slovanské „esperanto“.

Poviete si, čo je to za fantasta, ktorý lieta medzi Kanadou, Švajčiarskom, kde momentálne žije, a Slovenskom, aby presvedčil ľudí o svojej vízii, ktorá ho stala niekolikočasné štúdium a prácu na veľkom jazykovom projekte? Čo je pre väčšinu ľudí neuskutočiteľná myšlienka, to je pre Hučka hobby, imaginárna hnacia sila, akou oplývajú zanietení ľudia.

Zrozumiteľnosť a jednoduchosť

Hučko má pre svoj projekt racionalné, ekonomické dôvody. Vychádza z poznania, že expanzia angličtiny kráčala ruka v ruke s expanziou britskej koruny a neskôr dedičom britskej ríše, Spojenými štátmi. Postupná jazyková expanzia mala vždy za následok aj ekonomické ovládnutie nového územia. Tieto dva faktory sa vzájomne podmieňujú. Preto je spoločný dorozumievací jazyk Slovanov možnosťou obrany pred hospodárskou asimiláciou či anglofónnym pohlením.

„So zjednodušovaním jazykov som začal najprv pri angličtine. Už vtedy som mal v úmysle zjednodušiť slovanské jazyky, len som ešte nevedel, ako to urobiť. A tak mojím prvým projektom sa stala Blitz-English, t. j. Blesková anglič-

a b c d e f g h i k l m n o p r s s t u v y z zx
Slovio sa píše bez diakritiky, čiže nepoužíva nijaké dĺžne ani mäkké. To je dôvod, prečo sa dá týmto univerzálnym jazykom písať a komunikovať medzi jednotlivými počítačmi prakticky vo všetkých programoch, rovnako sa dá zobrazovať na internete bez akýchkolvek ľažkostí. V jazyku Slovio nie je predpísaný žiadny prízvuk, možno ho používať a vyslovovať rôznymi spôsobmi.

(podla internetovej webovej stránky www.slovio.com)

tina, ktorá nedávno vyšla už aj na Slovensku v knižnej forme," spomína si autor jazyka Slovio a pokračuje: "Po dlhom rozmýšľaní a experimentovaní sa mi až v roku 1999 podarilo zjednodušiť slovanskú gramatiku a pravopis natoľko, aby bola ľahšie zvládnuť ako esperanto a omnoho jednoduchšia než angličtina. Ľuďom to treba podať v logickej, jednoduchej a ľahko sa naučiteľnej forme. Myslím si, že za posledných päť rokov od prvého zverejnenia univerzálneho všeobecného jazyka Slovio sa mi to podarilo. Za tento krátky čas sa Slovio stalo jazykom, o ktorom sa diskutuje v mnohých svetových encyklopédiah, a v ktorom boli napísané vedecké práce profesionálnymi lingvistami."

Slovio je teda na svete. Kým sa neobjaví na knižných pultoch, možno ho nájsť na internete. Už prvé stránky slovníka našinca zaujmú svoju zrozumiteľnou jednoduchosťou. Slnko je v jazyku Slovio suncie, ráno utro, milý lubez, krásny krasju, líka luka, kôň kon a nás pozdrav dobrý deň, či srbský dobar dan sa povie dobrú den. Písaná forma jazyka Slovio je zbavená diakritickej známienok. slovenské č nahrádzajú cx, ruské šč wx. Slovo večer sa teda píše ako vecxer. Toto označovanie prezrádza, že Hučko je školeným programátorom, znalcom výpočtovej techniky a pri fonetickej prepise mysel predovšetkým na komunikáciu cez počítače a celkom prirodzené vychádzal z anglicko-americkej abecedy.

Slovio na rozdiel od klasického esperanta skrýva potenciálnu možnosť dorozumievania pre stovky miliónov ľudí, ktorí na jeho praktické používanie nepotrebuju školenie ani učiteľov. Je Slovio zaujímavý pokus, hra alebo vážny úmysel, ktorý by mal zjednotiť všetkých Slovanov na báze hospodárskej komunikácie a tým aj budúcej prosperity? Hučko ponúka tretiu možnosť. ■

Prečo sa voláme Slovákm?

Podobne ako jednotlivci aj národy majú svoje menové označenia, národné názvy alebo etonymá. V našom prípade sa už dlhé storočia nazývame Slovákm. Pre absolútну väčšinu, ba možno povedať takmer pre všetkých príslušníkov nášho národa je tento názov čímsi jednoduchým, jasným a jednoznačným. Problémy okolo tohto mena vznikli a tuho sa držia pri živote v určitých kruhoch vedeckých pracovníkov, najmä v oblasti jazykovedy a dejín. V odbornej literatúre - a pod jej vplyvom aj v najširšej publicistike - sa o Slovácoch hovorí a píše tak od čias Antona Bernoláka či Ľudovíta Štúra; no nechýbajú ani takí, čo zastávajú mienku, že o Slovensku - ide o bezprostrednú odvodeninu z etonymu Slovák/Slovenka - možno hovoriť iba od roku 1918 (tak mi to povedal na verejnej besede po mojej prednáške v Bratislave roku 1990 jeden z našich vysoko kvalifikovaných historikov). Pred týmito časovými termínnmi tito vedeckí pracovníci Slovákov nepoznajú. Ak už musia hovoriť o obyvateľoch Slovenska, uchylujú sa k opisnému slovným akrobatizmom, ako napríklad „slovenskí predkovia Slovákov“, nitrianski „Slovenia“, „moravskí Slovenia“, ba na označenie arcibiskupom Metodom vymenovaného nástupcu povedia: „najvzdelanejšia osobnosť nitriansko-moravského duchovenstva domáceho, nitrianskeho pôvodu“ - len aby, božechráň, nevyslovili meno Slovák! A tam, kde sa to bojazivo opísť nedá, poslúžia si pseudovedeckými formami „Sloven“, „slovensky“ (je pritom zaujímavé, že si netrúfajú na ženskú formu „Slovenka“).

Každý, kto väznejšie privoňal k najstarším zachovaným i novším historickým textom v slovanských jazykoch, musí vedieť, že vo všetkých dokumentoch sa označujú slovanské národy kolektívnym názvom „Slovjan“, „Sloven“, „Slovan“. Ide tu o prepis z hlaholského alebo cyrilského písma, ktoré v druhnej slabike najčastejšie - ale nijako nie výlučne - obsahuje pís-meno „jat“. Nuž nikto nevie, ako naši slovenskí predkovia z 9. storočia vyslovovali tejto graféme zodpovedajúci zvuk. Určite to bola slabikotvorná samohláska, dosť pravdepodobne veľmi široké „e“ blížiace sa výslovnosti „a“, ale s ľahkým nádyhom jotizácie. Dá sa totiž vychádzať zo staroslovenských názvov písmen abecedy, ktoré slúžili aj ako didaktická pomôcka. Tento názov bol, ako som spomienul „jat“. Že to však neznelo ako naša dvojhľaska „ia“ môžeme usudzovať napríklad z toho, že v staroslovenských textoch, ale aj v ich bulharských a ruských redakciach, často pri prepise latinských klasických výrazov tieto texty používajú „jat“ tam, kde je v pôvodnom latinskom význame „ae“. Osobne si myslím, že výslovnosť staroslovenského „jat“ bola veľmi blízka nášmu slovenskému „ä“, ktoré už bohužiaľ mizne z našej súčasnej výslovnosti. V zachovaných súvislých textoch, pochádzajúcich z 12. až 14. storočia, nachádzame v tých istých výrazoch - konkrétnie názvze „Sloven“, „Slovan“, „Slo-vjan“ - striedavo „jat“, ale aj „e“, z čoho možno usudzovať, že výslovnosť sa už bližila alebo identifikovala s „e“: „Sloven“. A z tohto najstaršieho označenia všetkých Slovanov priamo a bezprostredne pochádza aj nás dnešný etnický názov „Slovák“. Až do 13. - 14. storočia si naši predkovia zachovali pôvodnú formu „Sloven“ - celkom tak, ako napríklad naši severní slovanskí susedia sa nazývali „Poľan“. Jazyková diferenciácia súvisela s etnogenézou, podmieňujúcou rozličné fak-

tory: geografická vzdialenosť od pôvodných spoločných sídel, kontakty s inými etnickými skupinami, no najmä dva hlavné faktory, ktorími boli štátlosť a kresťanstvo. Naši slovenskí predkovia v tomto ohľade predišli ostatných Slovanov stredo-európskeho priestoru o dobrých 100 až 150 rokoch. Preto si zachovali svoj pôvodný názov „Sloven“, kym ostatné slovanské kmene, ktoré sa neskôr zapojili do tohto historického vývinu, cítili potrebu označovať sa inými názvami, lebo sa už necítili členmi tohto istého spoločenstva, ktoré si vytvorili naši slovenskí „Sloveni“.

Niekedy v 13. - 14. storočí etnické názvy Slovanov v našom kultúrnom priestore zmenili koncovky -en, -an, -in, na doteraz zachované -ák, -ak, (Sloven - Slovák, Poľan - Poľak, Rusin - Rusnák). Zaujímavé je pri tom konštatovať, že u nás Slovákov sa táto zmena zaužívala iba pre podstatné meno mužského rodu, kym pre všetky ostatné formy nám ostali pôvodné „Slovena“, „Slovensko“, „slovenský“. Nuž a odkiaľ sa potom vzali tie bežné „učené“ formy „Sloven“, „slovensky“? Hádam mälokto ri z tých, čo ich užívajú, vedia niečo o tom, že až do roku 1883 sa nikomu na svete o takýchto prepisoch ani nesnívalo.

Všetci vzdelanci, zaobrájajúci sa týmito otázkami - a nebolo ich veľa - označovali najstaršie formy literárnych pamiatok Slovanov ako „staroslovenské“, prípadne „starobulharské“. V spomenutom roku mladý český slavista Dr. Jiří Polívka - vynikajúci žiak zakladateľa „pražskej školy“ slavistiky, ktorý povýšil na „dogmu“ svoju teóriu o slovenčine ako o nárečí českého jazyka, prof. Jana Gebaueru - uverejnili v „Slovenskom zborníku“ článok „Kterým jazykem psány jsou nejstarší památky jazyka slovanského - starobulharsky či staroslovensky?“ V tomto článku navrhli, aby sa v češtine namiesto dotvety všeobecne zaužívaného výrazu „jazyk staroslovenský“ začalo písat „staroslovenský“. Uvedením typicky českej litery „ě“ do označenia jazyka, ktorým písali sv. Cyril a Metod a nimi vyškolení žiaci, Polívka utváril akýsi optický súvis medzi češtinou a týmto najstarším kultúrnym jazykom Slovanov, čím pomáhal vyučiť, celkom v duchu Gebauerovej teórie, jestvovanie slovenského jazyka a Slovákov už v 9. storočí. Napriek tomu, že išlo o prvú uverejnenú prácu mladého autora, celá „pražská škola“ si návrh promptne osvojila a začala písat o „Slovenoch“ a o „slovenskom jazyku“. V tejto škole sa formovali aj všetci slovenskí slavisti, ktorí nemali možnosť nenasledovať úzus svojich českých učiteľov. Iba počas puristickej reakcie slovenských jazykovedcov, a najmä počas prvej Slovenskej republiky, začali slovenskí jazykovedci písat namiesto českého „ě“, ktoré slovenská abeceda nepozná, dvojhľasku „ie“ teda „Sloven“, „slovensky“.

Pretože tento úzus nemá nijaké striktné vedecké opodstatnenie, a dnes sú jasné jeho politicko-hegemonisticke korene, bolo by načase, aby sme sa vrátili k pôvodnému, historickým jazykovedne podloženému úzu, ktorý - ako sa to robí vo všetkých kultúrnych národoch - označuje rozličné vývojové fázy jazyka a národa prídavnými menami „starý“, „najstarší“, „stredoveký“, „renesančný“, „novší“, „súčasný“ a podobne, ale vždy s jasným vzťahom k pocietivému národnému menu, ktorým je v našom prípade „Slovák“, „Slovenka“, „slovenský“.

Milan S. Ďurica, historik